

І. П. Майстер*здобувач кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

УДК 347.426.4

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

У сучасних умовах активне запровадження інституту компенсації моральної шкоди зумовлює необхідність чіткого законодавчого закріплення та більш широкого врегулювання правовідносин компенсації моральної шкоди. В Україні правозастосування інституту компенсації моральної шкоди відбувається, насамперед, за рахунок судової практики. Законодавець у діючих нормативно-правових актах визначає поняття “моральної шкоди” через перелік обставин, у яких виражається моральна шкода. Законодавче закріплення понятійного апарату компенсації моральної шкоди, мотивація розуміння, поняття моральної шкоди та її компенсація є основою чітких правових позицій та стабільної єдності у правозастосуванні. Понятійний апарат компенсації моральної шкоди необхідно визначити у площині, яка стане правовим підґрунтям розроблення методики визначення розміру моральної шкоди.

Ключові слова: компенсація, відшкодування, моральна шкода.

Для того, щоб зрозуміти поняття, значення та зміст компенсації моральної шкоди як способу захисту особистих немайнових прав, необхідно зрозуміти та сформулювати поняття, яке буде братись за основу для розроблення методики визначення компенсації моральної шкоди.

У юридичній літературі до теперішнього часу ще немає єдиних підходів щодо розуміння моральної шкоди, а тим більше її компенсації. З цього приводу точаться різні дискусії, результатами яких є діаметрально протилежні точки зору. Тому завданнями наукової статті є дослідження сутності, правової природи та особливостей понятійного апарату компенсації моральної шкоди, з огляду на законодавство України та на наукові підходи.

У правових державах поняття компенсації моральної шкоди доволі ефективно використовується для захисту особистих немайнових прав громадян.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження проблем, а також потребою розробки наукових засад та підходів визначення розміру компенсації моральної шкоди.

Мета статті — визначити правильність застосування юридичних понять у чинному законодавстві України, а також розробити авторські пропозиції щодо розуміння та юридичного оформлення понятійного апарату компенсації моральної шкоди.

Дослідження та розробку порядку відшкодування (компенсації) моральної шкоди, здійснювали українські вчені-правознавці в галузі цивільного права: С. М. Антонюк, С. М. Братусь, О. В. Гринчук, Л. О. Корчевна, С. М. Малєїн, В. П. Паліюк, В. Д. Чернадчук, С. І. Шимон, О. В. Дзера, А. І. Дрішлюк, С. Е. Демський, Г. В. Єрмоєнко, В. В. Луць, В. П. Паліюк, П. М. Рабінович, Р. О. Стефанчук, Є. О. Харитонов та ін.

© Майстер І. П., 2012

Понятійний апарат компенсації моральної шкоди досліджували вчені-правознавці російської правової науки в галузі цивільного права: М. М. Агаркова, А. М. Белякова, С. А. Деляцкин, І. А. Брауде, Б. С. Утевский, Ю. Х. Калмикова, О. М. Ерделевський, Є. П. Ільїн, В. С. Міхеєв.

Для розкриття теми статті необхідно дослідити правову природу, поняття та сутність компенсації моральної шкоди як способу захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. Також необхідно сформулювати понятійний апарат моральної шкоди, який буде братись за основу в подальшому дослідженні дисертаційної теми.

Важливе місце у формуванні духовного світу особистості, його свідомості, культури належить моралі — соціального регулятора, що цілеспрямовано впливає на людський розвиток і вдосконалення. Мораль — важливий елемент людської культури. Для правильної оцінки поведінки суб'єктів правових відносин і правильного вирішення колізій постійно звертаються до етичних критеріїв, бо в основі права лежить мораль [1, с. 33–38].

Мораль (від лат. *moralis* — те, що стосується уподобань, *mores* — уподобання) — засади влаштування взаємин між людьми у суспільстві, сукупність норм поведінки того чи іншого суспільного організму. Мораль охоплює погляди на уподобання й почуття, світоглядні орієнтації й принципи, мета й мотиви вчинків і стосунків, проводячи межу між хорошим і поганим, порядністю й непорядністю, чесністю й безчестям, справедливістю й беззаконням, нормою й ненормальністю, милосердям і жорстокістю і т. д. Мораль пропонує зразки належної поведінки. Структура моралі включає у себе оціночні погляди, орієнтації щодо сенсу життя й ідеали, ставлення до того, що відбувається [2].

Мораль завжди відігравала важливу роль у забезпеченні й охороні цінностей людського буття. У загальному розумінні, мораль — це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми і за будь-яких обставин базуються на демократичних засадах [3, с. 255]. Мораль характеризується моральною свідомістю, моральними почуттями і ставленнями [4, с. 297–303].

Отже, поняття моралі включає особистісні відносини людей, виходячи із особливостей сформованих матеріальних та духовних цінностей особистості, які встановлюються суспільством у процесі його еволюційного розвитку, санкціонується громадською думкою (осудом) з метою регулювання службових і суспільних відносин та забезпечується альтернативною поведінкою.

Слід зазначити, що в сучасній філософії не тільки уточнюється семантика терміну “моральний”, а й фіксується різниця між діями моральними і позаморальним. Визначення змісту поняття “моральний” на рівні повсякденного, а часто і теоретичного, у свідомості детермінується аксіологічно “моральне — це позитивне”. Таке становище обумовлено протиставленням “моральне — аморальне”. Доцільно виходити з дихотомічного співвідношення “моральне — позаморальне”, яке дозволяє більш чітко зафіксувати специфіку регуляторів людської діяльності. До позаморальних актів слід віднести такі прояви діяльності людини, в яких відсутні прояви особистості (дії маленьких дітей, сліпоглухонімих, божевільних і т. п.).

До моральних дій належать вчинки, тобто ті дії індивіда, які суб'єктивно мотивовані, мають значення для інших людей і викликають у відповідь відношення. Під цим відношенням розуміються такі відносини між людьми, які складаються з приводу добра і зла, честі і гідності, справедливості і рівності та т. п. Дефініція цього структурного елементу моралі обумовлена аксіологічно і спирається на систему категорій етики [5]. Про моральний вчинок говорять, що це — спонукування особи до тієї чи іншої дії, схвалення чи осуд з точки зору морального критерію, “зв'язуюча ланка” у системі моральної свідомості та відношень, момент поведінки. Моральний вчинок — це заснована на вимогах позитивної моралі звичайна, властива особі поведінка у конкретних миттєвих ситуаціях. Основними складовими елементами морального вчинку є мотив та намір, які тісно пов'язані з поведінкою, моральними

почуттями, моральними переживаннями тощо. Слід зауважити, що кожна особа має власний мотив чи намір у скоєнні вчинку, які, у свою чергу, як відомо, класифікуються як моральні та аморальні [5].

Важливим елементом моральної свідомості, що надає духовної визначеності системі мотивів, є, нарешті, ціннісні орієнтації. Обираючи ту чи іншу цінність, людина тим самим формує свого роду довгостроковий план своєї поведінки й діяльності, визначає тривку смислової перспективи останньої.

Існують принаймні два типи цінностей: цінності, сенс яких визначається наявними потребами й інтересами людини, і цінності, які, навпаки, надають смислу існуванню самої людини. Цінності, які обслуговують самоствердження людської особистості, якою вона є, — і цінності, котрі творять і відроджують людину в певній принципово новій якості. Цінності другого типу в сучасній літературі інколи називають “вищими”, або “культурними”, або “смысложиттевими”, або ж просто “самоцінностями”, оскільки щодо людського суб’єкта вони є чимось самостійним, самодостатнім і, отже, таким, що принципово вимагає морального ставлення до себе [6, с. 112–115].

Втрата моральних цінностей належить до заподіяння особі моральної шкоди, яка може проявлятися у мотивах та намірах, які тісно пов’язані з поведінкою, моральними почуттями, моральними переживаннями тощо. Моральна шкода не може полягати виключно у стражданнях, приниженні честі, гідності, а також ділової репутації, фізичному болі, як визначено у Цивільному кодексі України.

Необхідно зазначити, що моральна шкода належить до суб’єктивно оціночних немайнових втрат сформованих цінностей у свідомості особи, які можуть породжувати негативні психічні стани, а також зумовлювати негативний вплив на психічну діяльність особи.

Слід погодитись із думкою О. М. Ерделевського про те, що однією із найважливіших особливостей моральної шкоди є те, що найнегативніші зміни проходять у свідомості потерпілого і форма, яку вони виражають ззовні (якщо вони взагалі знаходять доступний зовнішньому сприйняттю вираз), має сильну залежність від особливостей психіки суб’єкта. До прикладу, слізопускання є однією із найбільш поширених реакцій на заподіяння болі, стан горя, однак факт слізопускання тільки є непрямим доказом самого факту заподіяння психічної шкоди, але не розміру такої шкоди [7, с. 75].

У Цивільному кодексі України законодавцем закріплена ст. 23 “Відшкодування моральної шкоди”, якою встановлено право особи на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав [8, с. 260–284]. Згідно з Цивільним кодексом України моральна шкода полягає у заподіянні фізичного болю та страждань, яких фізична особа зазнала в зв’язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров’я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала в зв’язку із протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім’ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв’язку зі знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи й відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб [9].

П. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” роз’яснено, що під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [10].

Ст. 1 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, моральна шкода — шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження [11]. Ст. 4 Закону України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання,

досудового слідства, прокуратури і суду” моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру [12].

За визначенням, даним П. Рабіновичем, моральна шкода — це приниження оцінки гідності людини, яка викликає в її психіці негативні стани та процеси [13, с. 9].

На думку В. С. Міхеєва, визначення моральної шкоди через страждання означає, що вони повинні бути відображені у свідомості потерпілого та викликати негативні психічні наслідки. Вони є визначальними показниками настання моральної шкоди [14].

Р. О. Стефанчук вважає, що поняттям “моральна шкода” слід охоплювати негативні наслідки немайнового характеру, які заподіяні фізичній особі внаслідок завданих їй фізичних, психічних та моральнісних страждань, що пов’язані із порушенням її прав чи охоронюваних законом інтересів або загрозою вчинення такої поведінки [15, с. 221].

На думку І. М. Забари, “... моральна шкода, психічна шкода, духовна шкода не є складовими частинами одна одної, сумніву не виникає, оскільки законодавець ввів їх до правової системи як самостійні види шкоди ... до складу немайнової шкоди можна віднести окремою групою ще шкоду, завдану життю і здоров’ю, а також нематеріальну шкоду, завдану юридичній особі. У зв’язку з цим пропонуємо у проекті Цивільного кодексу України замість терміна “моральна шкода” використати термін “немайнова шкода” [16].

На думку В. Чернадчука, у визначенні поняття моральної шкоди є термін “моральні страждання”. Оскільки мораль — це особлива форма суспільної свідомості, суспільних відносин, що пов’язана з уявленням про ідеал, добро, зло, справедливість і несправедливість, а тому доцільно використовувати термін “психічні” або “душевні” страждання, оскільки вони повніше відповідають змісту заподіяної шкоди [17, с. 48–50].

З аналізу цих визначень слідує, що невід’ємною частиною заподіяної моральної шкоди є фізичні та душевні страждання фізичної особи, а також інші негативні явища немайнового характеру. Однак слід зазначити, що страждання, нервовий шок, потрясіння, звичайні переживання людини відносяться до призми розуміння психічної шкоди і виникають внаслідок моральнісних втрат.

Поняття психічної шкоди повинне базуватися передусім на психологічних засадах. Це комплекс негативних станів людини (афект, страх, тривога, страждання, фрустрація тощо). Поряд із психічними процесами та психічними властивостями необхідно розглянути невід’ємну частину психічної діяльності — психічні стани. Психічні стани — психологічна категорія, до складу якої входять різні види інтегрованого відображення людиною як внутрішніх, так і зовнішніх впливів. Причому більшість із них існують без чіткого усвідомлення відображеного предметного змісту.

Прикладом психічних станів можуть бути бадьорість, втома, апатія, депресія, ейфорія, відчуження, втрата почуття реальності, переживання, нудьга, той або інший настрій тощо. Психічні стани так або інакше характеризують психіку людини, визначають своєрідність різних психічних процесів.

Психічні стани — психологічна характеристика особистості, що відбиває її порівняно тривалі душевні переживання. Поряд із психічними процесами та психічними властивостями психічні стани належать до трьох головних форм психічної діяльності. Яскравим прикладом психічного стану є настрої. У ньому відбивається загальний емоційний тонус людини, який може утримуватися протягом більш чи менш тривалого часу і має, як правило, чітко виражену, однорідну психічну модальність [18].

На думку Є. П. Ільїна, психічні стани торкаються як психологічної, так фізіологічної структури людини, а тому він їх називав психофізіологічними станами. За його визначенням, психофізіологічні стани — це цілісна реакція особистості на зовнішні та внутрішні стимули, що спрямована на досягнення корисного результату. Таким чином, на думку цього вченого, психічні стани можуть бути охарактеризовані трьома рівнями реагування: психічним (переживання), фізіологічним (реакції соматичної та вегетативної нервової системи) і поведінковим (мотивація поведінки) [19, с. 203].

До психічних станів належать настрої, прояви почуттів (чуттєві тони, афекти, ейфорія, страх, фрустрації та ін.), уваги (зосередженість, розсіяність, розпач, зібраність), мислення (сумнів), уяви (мрії, марення, фантазії) тощо.

Особистість як суб'єкт психічної діяльності, задовольняючи власні потреби, взаємодіє з середовищем, ставить перед собою певну мету, мотивує її, добирає засоби для її здійснення, виявляє фізичну й розумову активність, досягаючи поставленої мети [18].

Слід зазначити, що суспільство сучасності в демократичній державі прагне захищати права та законні інтереси людей та забезпечити середовище, в якому людина не буде зазнавати насильства, незаконного переслідування, протиправних дій, а відчуватиме себе захищеною. Однак у цьому випадку людина як соціум не є однорідним елементом у суспільстві і відіграє певну індивідуальну роль у своєму житті. Враховуючи таку неоднорідність людини як індивіда, держава не в змозі забезпечити людині “ідеального” життя. Людина як елемент суспільного життя постійно зазнає певних хвилювань, стресів у силу виникнення обставин як суспільного так і природного життя.

Слід зазначити, що згідно з соціологічними дослідженнями, вченими зроблено висновок, що людина сучасності зазнає набагато менших та легших хвилювань (страждань), ніж у попередніх століттях, у зв'язку із усвідомленням суспільствами демократичних держав найважливіших людських цінностей.

Чарльз Тейлор, відомий канадський філософ, наголошує на тому, що ми, сучасні люди, великої ваги надаємо саме прагненню уникнути страждань. Це, знову ж таки, видається унікальним, порівняно з іншими цивілізаціями. Безперечно, ми набагато чутливіші щодо цього, ніж наші предки кілька століть тому, — це стане очевидним, якщо ми розглянемо варварські (для нас) покарання, які вони застосовували. Правовий кодекс і пов'язані з ним практики, як завжди, дозволяють нам осягнути широке коло культурних явищ. Згадаймо жахливий опис тортур і страти чоловіка, який вчинив спробу царевбивства у Франції середини вісімнадцятого століття; цим описом починається “Наглядати і карати” Мішеля Фуко. Не можна сказати, що у країнах Заходу у двадцятому столітті не траплялися подібні жахи. Але нині на них дивляться як на скандальні помилки, які треба приховувати. Навіть “чисті” судові страти у країнах, де смертна кара ще залишається чинною, більше не здійснюється публічно, а відбувається далеко за мурами в'язниці. Нас жахає, коли ми чуємо, що батьки — за минулих часів, коли такі події ще були публічними видовищами, — приводили маленьких дітей, щоб ті могли їх побачити. Ми зараз набагато чутливіші до страждання, що, звичайно, може вести просто до небажання чути про нього, а не до якихось конкретних виправних заходів. Але уявлення, що ми повинні зменшити страждання до мінімуму, є невіддільною частиною того, що сьогодні означає для нас повага, хоч би як це було неприємно деяким красномовцям, найпомітнішою постаттю серед яких є Ф. Ніцше [20].

Однак у силу соціально-економічного розвитку, оптимізації пробудження свідомості людей прав і верховенства закону, охорони навколишнього середовища необхідно створення покращеної правової системи захисту прав людини. Людство, безумовно, підтримуючи особисті немайнові права, погляди і теорії психічної компенсації заподіяної порушеннями шкоди, більшою мірою займає лідируючі позиції для моральної шкоди, все більше число держав забезпечують судовий захист,

застосовуючи різні способи, у тому числі компенсації за майно, щоб полегшити страждання [21].

Для кожної людини сприйняття тієї чи іншої дійсності є суб'єктивним і сприймається по-різному, в тому числі в залежності від емоційного та психічного стану людини в конкретному проміжковий часу.

Можливості об'єктивно оцінити хвилювання страждання кожної людини і в кожній життєвій ситуації, яка складається, є неможливим та не доцільним, оскільки виникнення такого психофізичного стану в суспільному житті є природним і має у собі постійний характер.

Враховуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що не можливо у кожному випадку внаслідок заподіяння моральної шкоди людині визначити заподіяну психічну шкоду та певний еквівалент у матеріальному виразі.

Факт заподіяння моральної шкоди деліктом зумовлює перш за все свідому втрату певних цінностей як матеріального, так і нематеріального характеру і не в кожному випадку ця втрата призводить до значних психічних страждань. Також здебільшого неможливо визначити та довести в суді психічний стан людини під час заподіяння моральної шкоди, а тим більше визначити матеріальний еквівалент компенсації заподіяної психічної шкоди. Однак зазначене ні в якому разі не дає підстав роботи висновок, що відсутність можливості доведення заподіяної неправомірними діями моральної шкоди виключає можливість її компенсації.

З. В. Ромовська вважає, що "... моральна шкода повинна розглядатись постійним супутником кожної протиправної поведінки щодо фізичної особи, тому факт заподіяння моральної шкоди не потребує доведення: він є очевидним, як тільки буде доведено вчинення протиправної поведінки" [22, с. 42–43].

Слід погодитись з думкою Р. О. Стефанчука: "... моральна шкода не полягає і не може полягати у самих стражданнях. Моральна шкода — це певні негативні наслідки, що є результатом вказаних страждань" [23, с. 222].

Зазначене вказує на те, що заподіяна моральна шкода, яка призвела до страждань, як наслідок у подальшому житті людини може зумовлювати негативні особистісні зміни, що зумовили тривалі або постійні страждання, депресію, психічне або фізичне захворювання та інші негативні зміни життєдіяльності особи. Негативні особистісні зміни є підтвердженням та об'єктивною підставою встановлення права постраждалого на компенсацію моральної шкоди. Однак особистісні зміни як наслідок заподіяння моральної та психічної шкоди мають свої особливості, і в цьому випадку важливе значення має доведення причинового зв'язку між заподіянням моральної шкоди та особистісними змінами особи.

Слід погодитись із думкою О. М. Ерделевського про те, що однією із найважливіших особливостей моральної шкоди є те, що найнегативніші зміни проходять у свідомості потерпілого і форма, яку вони виражають ззовні (якщо вони взагалі знаходять доступний зовнішньому сприйняттю вираз), має сильну залежність від особливостей психіки суб'єкта. До прикладу, слізопускання є однією із найбільш поширених реакцій на заподіяння болі, стан горя, однак факт слізопускання тільки є непрямим доказом самого факту заподіяння психічної шкоди, але не розміру такої шкоди [7, с. 75].

Також при дослідженні поняття та сутності моральної шкоди виникає питання, чи може юридичним особам заподіюватись моральна шкода?

Слід погодитись із думкою О. В. Ришкової: "Щодо таких суб'єктів, як фізичні особи, то тут не виникає сумнівів, що їм може бути завдана моральна шкода. Складніше щодо юридичних осіб. Проблемність полягає у тому, що фізичні страждання, біль або душевні переживання є несумісними з правовою природою юридичної особи, оскільки остання не наділена психікою і не здатна страждати та переживати" [15, с. 89–98].

В Україні давно визнається право юридичних осіб на компенсацію моральної шкоди. Однак, поділяючи думку більшості науковців термін "моральна шкода",

виходячи з поняття, сутності та особливостей, слід застосовувати виключно щодо фізичних осіб. А тому є можливим передбачити для юридичних осіб компенсацію заподіяної шкоди за дискредитацію, підлив ділової репутації.

Необхідно чітко визначити правильність застосування юридичних понять, а саме компенсація чи відшкодування моральної шкоди.

Етимологія поняття відшкодування шкоди — цивільно-правова компенсація майнових збитків, заподіяних правопорушенням [24]. Однак це поняття більше належить до майнового характеру, яке визначає чітку матеріальну оцінку у відновленні матеріального права потерпілого, а також, яке полягає у даванні кому-небудь чогось іншого замість витраченого, загубленого, знищеного [25, с. 144]. Етимологія поняття компенсація, розуміється з латинської як винагорода, зрівноваження [26], поповнення, вирівнювання [25, с. 445] та є найбільш вдалим поняттям для застосування в розумінні відновлення немайнового права особи, яке не має чіткої еквівалентної (рівнозначності) оцінки фізичних і моральних страждань. Компенсація моральної шкоди завжди буде досить умовною.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що на сьогодні проблема компенсації моральної шкоди залишається досить актуальною. Усе вищезазначене підтверджує необхідність створення нормативно-правових актів з чітким визначенням понять та особливостей, які дозволять компенсувати моральну шкоду в рамках положень та норм закону. Відсутність такої можливості призводить до порушення принципу справедливості при прийнятті рішення про компенсацію моральної шкоди. Розроблення на законодавчому рівні понятійного апарату компенсації моральної шкоди закладе фундамент для розроблення методики визначення компенсації моральної шкоди.

На разі єдиного поняття все ж не існує, що ускладнює правозастосування інституту компенсації моральної шкоди, а також створює проблеми при його систематизації та застосуванні на практиці. Цей аспект повинен стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Космій, М. М. Мораль і право: питання розмежування та взаємодії [Текст] / М. М. Космій // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. — 2011. — № 3. — С. 33–38.
2. Мораль [Електронний ресурс] Українська Автокефальна Православна Церква в Полтаві (Orthodox Poltava). — URL : <http://www.church.poltava.ua/moral.html>.
3. Тисяча років української суспільно-політичної думки : [у 9-ти] / передм. О. Сліпущко, В. Яременко ; упор. О. Сліпущко. — К. : Дніпро, 2001. — Т. 1. X–XV ст. — 632 с.
4. Потапчук, Т. В. Мораль та моральні настанови у суспільстві як чинники української культурної ідентичності / Т. В. Потапчук // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України “Проблеми загальної та педагогічної психології”. — Том XIII. — Частина 4. — С. 197–303 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pzpp/2011_13_4/297-303.pdf.
5. Алексейчук, И. С. Осмысление концепта “мораль” в современной философии / И. С. Алексейчук // Интелект. Особистість. Цивілізація. — Випуск 8. — К., 2010. — С. 220–224 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/intelekt/2010_8/Alexey.pdf.
6. Малахов, В. А. Етика: Курс лекцій [Текст] : [навч. посіб.] / В. А. Малахов. — [4-те вид.]. — К. : Либідь, 2002. — 384 с.
7. Эрделевский, О. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом [Текст] / О. М. Эрделевский. — М. : Издательская группа ФОРУМ — ИНФРА-М, 1997. — 240 с.
8. Лавріненко, О. В. Відшкодування моральної шкоди у випадку порушення трудових прав працівників ОВС, що мають спеціальні звання міліції України: теоретико-правовий аналіз загального трудового законодавства та практики застосування спеціального

- законодавства про службу / О. В. Лаврінченко // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 260–284 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — URL : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08lovzpc.pdf>.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435–IV [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1328461430487620>.
10. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
11. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959–XII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
12. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94–ВР [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр>.
13. Історія розвитку “моральної шкоди та співвідношення її з іншими видами” [Текст] // Юридичний вісник України. — 2006. — № 23. — 10–16 червня.
14. Міхеєв, В. С. Проблеми легального визначення універсального поняття “моральна шкода” / В. С. Міхеєв // Студентський науковий журнал. — Випуск 5. — С. 126–127 [Електронний ресурс] Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. — URL : <http://s-journal.edu.edu.ua/base/2008/v5/v5pp126-127.pdf>.
15. Ришкова, О. В. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності [Текст] / О. В. Ришкова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия “Юридические науки”. — Том 21 (60). — № 1. — 2008. — С. 89–98.
16. Забара, І. М. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди в міжнародному приватному праві [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Забара Ігор Миколайович ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2002. — 195 арк.
17. Чернадчук, В. Щодо визначення поняття моральної шкоди в трудовому праві [Текст] / В. Чернадчук // Предпринимательство хозяйство и право. — 2009. — № 9. — С. 48–50.
18. Загальна психологія / за ред. С. Д. Максименка [Електронний ресурс] Бібліотека українських підручників. — URL : http://pidruchniki.ws/15840720/psihologiya/zagalna_psihologiya_-_maksimenko_sd_.
19. Ильин, Е. П. Эмоции и чувства [Текст] / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2002. — 752 с.
20. Тейлор, Ч. Ми зараз набагато чутливіші до страждання ... / Чарльз Тейлор [Електронний ресурс] Эвтаназия. — URL : http://euthanasia.at.ua/news/charlz_tejlor_mi_zaraz_nabagato_chutlivyshy_do_strazhdannja/2010-11-13-9.
21. Spiritual Damage Compensation Legislation / Government and Law. Aug 09, 2011 [Electronic Resource] ChinaWestProducts. — URL : <http://chinawestproducts.com/08/09/spiritual-damage-compensation-legislation>.
22. Ромовська, З. В. Спірні питання відшкодування моральної шкоди [Текст] / З. В. Ромовська // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 5. — С. 41–44.
23. Стефанчук, Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) [Текст] : [монограф.] / Р. О. Стефанчук ; відп. ред. Я. М. Шевченко. — К. : КНТ, 2008. — 626 с.
24. Юридична енциклопедія [Текст] : [в 6 т.] / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. енцикл., 2001. — Т. 1. — 447 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : Перун, 2004. — 1440 с.
26. Юридична енциклопедія [Текст] : [в 6 т.] / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. енцикл., 2001. — Т. 3. — 195 с.

Надійшла до редакції 26.03.2012

Майстер І. П. Понятійний апарат інститута компенсації морального вреда в гражданском праве

В современных условиях активное внедрение института компенсации морального вреда обуславливает необходимость четкого законодательного закрепления и более широкого урегулирования правоотношений компенсации морального вреда. В Украине правоприменения института компенсации морального вреда происходит прежде всего за счет судебной практики. Законодатель в действующих нормативно-правовых актах определяет понятие “морального ущерба” через перечень обстоятельств, в которых выражается моральный вред. Законодательное закрепление понятийного аппарата компенсации морального вреда, мотивация соображений, понятий морального вреда и его компенсация является основой четких правовых позиций и стабильной единства в правоприменении. Понятийный аппарат компенсации морального вреда необходимо определить в плоскости, которая станет правовой основой разработки методики определения размера морального вреда.

Ключевые слова: *компенсация, возмещение, моральный вред.*

Maister, I. P. The Conceptual Device of Institute of Compensation of Moral Damage in Civil Law

In modern conditions the active introduction of compensation for moral damage necessitates a clear legislative consolidation and a broader settlement of legal compensation for moral damage. In Ukraine, Institute of enforcement of compensation for moral damage occurs primarily at the expense of litigation. Legislator in the existing regulations, defines “moral damage” because the list of circumstances in which the expressed moral damages. Upholding the conceptual structure of compensation for moral damage, motivation considerations, concepts of moral damage and its compensation is the basis of clear legal position and stable unity in law enforcement. Notions of compensation for moral damages is necessary to determine in the plane, which will be the legal basis for the development of methods for determining non-pecuniary damage.

Key words: *compensation (indemnification) of moral injury (damage).*

